

Horyzonty Polityki
2026, Vol. 17, N° 59

MAREK KOCHAN

<https://orcid.org/0000-0001-9502-6171>

Uniwersytet SWPS

mkochan@swps.edu.pl

<https://doi.org/10.35765/HP.2026.1759.07>

Kapliczki przydrożne w świetle encykliki *Laudato si'* i ekologii integralnej a ochrona lokalnego krajobrazu kulturowego

Streszczenie

CEL NAUKOWY: Celem naukowym jest określenie możliwości odniesienia argumentacji ekologicznej zawartej w encyklice papieża Franciszka *Laudato si'* do ochrony krajobrazu, w szczególności do kapliczek przydrożnych.

PROBLEM I METODY BADAWCZE: Problemem badawczym jest rola, jaką odgrywają kapliczki dla społeczności lokalnych, i ich znaczenie jako elementu krajobrazu i środowiska naturalnego. Metodą badawczą jest analiza zawartości mediów (*media content analysis*).

PROCES WYWODU: Wywód składa się z trzech części. Pierwsza dotyczy rozumienia środowiska naturalnego w encyklice *Laudato si'*. W drugiej analizowane są kapliczki przydrożne jako element krajobrazu oraz ich funkcje społeczne i kulturowe. Trzecia jest poświęcona znieważaniu miejsc kultu, w tym przydrożnych kapliczek. Szczegółowej analizie poddano dziesięć relacji medialnych z 2024 roku dotyczących zniszczenia kapliczek przydrożnych, ich język, zawarta w nich narracja, w tym reakcje różnych aktorów społecznych. Celem jest rekonstrukcja postrzegania funkcji kapliczek przez lokalne społeczności.

WYNIKI ANALIZY NAUKOWEJ: Artykuł pozwala postawić tezę, iż przydrożne kapliczki są postrzegane jako element środowiska naturalnego, który powinien podlegać ochronie na tej samej zasadzie, co obiekty przyrodnicze.

Sugerowane cytowanie: Kochan, M. (2026). Kapliczki przydrożne w świetle encykliki *Laudato si'* i ekologii integralnej a ochrona lokalnego krajobrazu kulturowego. *Horyzonty Polityki*, 17(59), 119–136. <https://doi.org/10.35765/HP.2026.1759.07>.

WNIOSKI, INNOWACJE, REKOMENDACJE: Wnioskiem płynącym z artykułu jest konieczność popularyzacji wiedzy o kapliczkach przydrożnych jako elemencie nie tylko dziedzictwa kulturowego, ale także środowiska naturalnego, jak również podjęcie konkretnych działań instytucjonalnych i edukacyjnych, które mogą wpłynąć na ich lepszą ochronę przed aktami dewastacji.

SŁOWA KLUCZOWE:

encyklika *Laudato si'*, kapliczki przydrożne, ochrona dziedzictwa narodowego, ekologia

Abstract

THE ROADSIDE SHRINS AS ELEMENT OF BROADLY
DEFINED NATURAL ENVIRONMENT IN THE LIGHT
OF ENCYCLICAL *LAUDATO SI'*: THREAT AND NEED
FOR PROTECTION

RESEARCH OBJECTIVE: The scientific purpose is identifying opportunity of referring ecological argumentation from Pope Francis's encyclical *Laudato si'* to protection the landscape, in particular to roadside shrines.

RESEARCH PROBLEM AND METHODS: The research problem is the role of roadside shrines for the local communities and its meaning as an element of landscape and natural environment. The research method is media content analysis.

PROCESS OF ARGUMENTATION: The argument consists of three parts. The first part explores understanding of natural environment in encyclical *Laudato si'*. The second one treats about the roadside shrines as an element of landscape, and their social and cultural functions. Third part is devoted to the desecration of places of worship, including roadside shrines. Ten media relations about destroying roadside shrines from 2024 year are examined, the analysis cover the issues as language and narration, including reactions on the fact of different social actors. The aim of the analysis is the reconstruction of the perception of the functions of roadside shrines by the local communities.

RESEARCH RESULTS: The article allows to put forward a thesis, that roadside shrines are perceived as an element of natural environment, that should be protected in the same way, as natural objects.

CONCLUSIONS, INNOVATIONS, AND RECOMMENDATIONS: The conclusion from the article is necessity of popularisation of the knowledge

about roadside shrines as element not only cultural heritage, but also natural environment, and taking institutional and educational actions that could improve protection of shrines against acts of their devastation.

KEYWORDS:

encyclical *Laudato si'*, roadside shrines, protection of national heritage, ecology

WSTĘP

Encyklika *Laudato si'* papieża Franciszka, opublikowana 24 maja 2015 roku (Franciszek, 2015), pozostaje po dziesięciu latach inspirującym źródłem refleksji na temat środowiska naturalnego. Prezentuje ona szerokie, holistyczne podejście do ekologii, obejmujące także relacje jednostki ze społeczeństwem: „będziemy mogli zaproponować taką ekologię, która w swoich różnych wymiarach łączyłaby szczególną pozycję, jaką człowiek zajmuje w tym świecie, oraz jego relacje z otaczającą rzeczywistością” (nr 15). Wskazuje na konieczność równoległego zajęcia się sferą relacji międzyludzkich i środowiskiem naturalnym:

Proces degradacji środowiska ludzkiego i środowiska przyrodniczego zachodzi jednocześnie i nie poradzimy sobie z degradacją środowiska naturalnego, jeśli nie zwrócimy uwagi na przyczyny związane z degradacją człowieka i społeczeństwa (nr 48).

Jest to, jak wskazuje papież Franciszek, niezbędne: naprawa relacji międzyludzkich stanowi warunek poradzenia sobie z kryzysem ekologicznym:

Jeśli kryzys ekologiczny jest ujawnieniem się lub zewnętrznym przejawem kryzysu etycznego, kulturowego i duchowego nowoczesności, to nie możemy łudzić się uzdrowieniem naszych relacji z przyrodą i środowiskiem naturalnym bez uzdrowienia wszystkich podstawowych relacji międzyludzkich (nr 119).

Dzieje się tak, jako że te same czynniki odpowiadają za problemy w obu sferach: „wzajemnie wzmacniają się różne postawy, które powodują jednocześnie degradację środowiska naturalnego i społecznego” (nr 122).

Rozdział czwarty encykliki zawiera odpowiedź na te wyzwania w postaci ekologii integralnej, łączącej przyrodę i świat społeczny, uwzględniającą interakcje systemów przyrodniczych między sobą oraz z systemami społecznymi, wskazującą na konieczność łącznej analizy problemów środowiskowych i „sytuacji człowieka, rodziny, pracy, kontekstu urbanistycznego oraz relacji każdej osoby z samą sobą, co nie pozostaje bez wpływu na pewien sposób kontaktu z innymi i ze środowiskiem” (nr 141).

Właśnie w rozdziale czwartym encykliki można znaleźć myśl o konieczności równoległej ochrony przyrody i dóbr kultury:

Obok dziedzictwa przyrodniczego, równie zagrożone jest dziedzictwo historyczne, artystyczne i kulturowe. Jest ono częścią tożsamości danego miejsca i podstawą do budowania miasta o dogodnych warunkach życia. (...) ekologia zakłada również troskę o bogactwa kultury ludzkości w najszerszym tego słowa znaczeniu (nr 143).

Wyginiecie jakiegoś gatunku zwierząt lub roślin jest porównane do zaniku pewnej kultury (nr 145). W tym kontekście należy zwrócić szczególną uwagę na „wspólnoty rdzennych mieszkańców z ich tradycjami kulturowymi” (nr 146).

Z takich refleksji wynika myślenie o ekologii także jako o ochronie krajobrazu, będącego elementem kreującym poczucie przynależności człowieka, ważnym dla lokalnych wspólnot, tworzącym ich tożsamość:

Trzeba szanować wspólną przestrzeń, perspektywę wizualną i miejskie punkty kluczowe, które rozwijają nasze poczucie przynależności, poczucie zakorzenienia, poczucie, że „jesteśmy w domu” w aglomeracji, która nas jednoczy. (...) Każda ingerencja w krajobraz miejski czy wiejski powinna brać pod uwagę fakt, że poszczególne elementy miejsca tworzą pewną całość, postrzeganą przez mieszkańców jako obraz zgodny z jego bogactwem znaczeń (nr 151).

KAPLICZKI PRZYDROŻNE JAKO ELEMENT KRAJOBRAZU

Zdjęcia dokumentujące kapliczki jako element krajobrazu pokazują ich harmonijne wtopienie się w polski pejzaż. Obiekty te są podobne do innych elementów pochodzenia naturalnego, takich jak np. snopki

zboża, do których zbliżają je kolor (drewniane gonty) i forma (kształt kopuł i wnęk), jak na fot. 1.

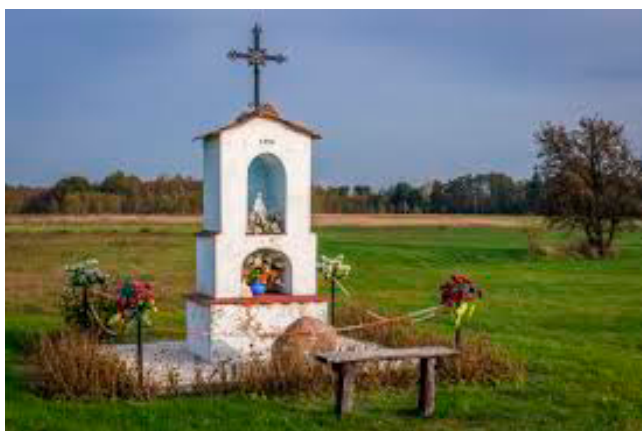
Fotografia 1. Kapliczka na Podhalu

Źródło: Jabłońska-Domurat, b.d.

Otoczenie kapliczek – drewniane ławki, okalające je płoty czy kwiatowe stroiki – łączy je harmonijnie z okolicznymi polami czy lasami (fot. 2).

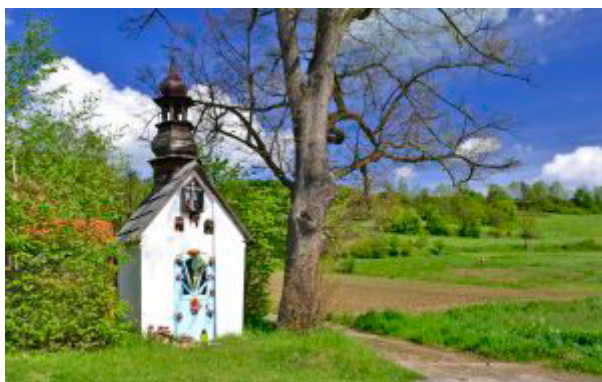
Fotografia 2. Kapliczka w Siannie

Źródło: Jabłońska-Domurat, b.d.

Niekiedy kapliczka, stojąca obok drzewa czy kępy drzew lub krzewów, wygląda jak obiekt przyrodniczy, podobny do nich skalą i fakturą elementów (pokrycie drewnianym gontem – fot. 3).

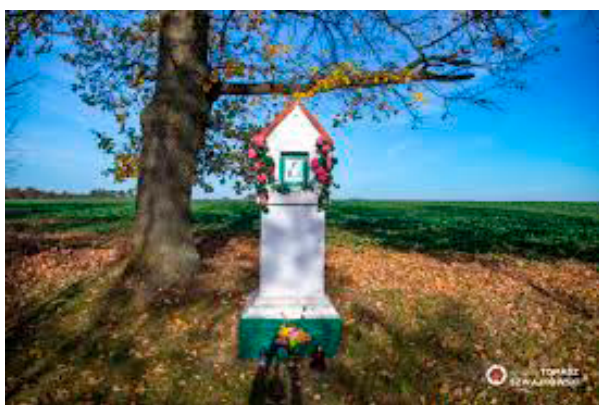
Fotografia 3. Kapliczka w Rabie Niżnej

Źródło: Jabłońska-Domurat, b.d.

Głębszy poziom stopienia z krajobrazem można zauważyć, gdy kapliczki współgrają z liniami horyzontu lub tymi, które wyznaczają gałęzie okolicznych drzew. Efekt ten wzmacnia kolorystyka (np. zieleni) nawiązująca do barw otaczającej je roślinności, a także kwiatowe ozdoby, które stapiają się z florą pól i lasów, sprawiając wrażenie, jakby pochodziły z sąsiedniego drzewa (fot. 4).

Fotografia 4. Kapliczka w Wojnowie

Źródło: Nasza Zielonka, b.d.

Kapliczki bywają też często umieszczone na rozstajach dróg, tworząc charakterystyczne punkty, ułatwiające lokalnym mieszkańcom nawigację w przestrzeni i porządkujące ją (fot. 5).

Fotografia 5. Kapliczka-krzyż na rozstaju dróg w Mazowieckiem

Źródło: Kasperek, 2022. Fot. P. Wypych.

Wreszcie sama kolorystyka kapliczek, najczęściej bielonych wapnem, upodabnia je z kolei do obłoków: mogą one wyglądać jak ich ziemską reprezentacją, swoiste ambasady nieba, kreując spójność pejzażu, integralności sfery ziemskiej i duchowej (fot. 3, 5, 6).

Fotografia 6. Kapliczka koło Jaślik

Źródło: Białous, 2022. Fot. M. Zalewski.

KAPLICZKI PRZYDROŻNE: FUNKCJE SPOŁECZNE I KULTUROWE

W literaturze naukowej podkreślana jest rola przydrożnych kapliczek jako elementu kultury ludowej i dziedzictwa społeczności lokalnych (Sikora & Wartecka-Ważyńska, 2023, s. 119), wyrazu pamięci i świadomości społecznej mieszkańców wsi (Sikora & Wartecka, 2011, s. 102). Są one opisywane jako trwały element krajobrazu kulturowego (Hernik, Ostrowski, & Nowak 2013, s. 117). Badacze zwracają uwagę na istotną rolę kapliczek, które pełnią wiele istotnych funkcji dla lokalnych społeczności: mają znaczenie kultowe i pobożnościowe, jednocześnie utrwalają pamięć o zdarzeniach historycznych bądź cudownych czy tragicznych zdarzeniach ważnych dla lokalnej społeczności; są znakami więzi i utożsamienia z miejscem zamieszkania, umacniają poczucie wspólnoty i tożsamości mieszkańców (Kulesza, Lubiaż, & Żak-Kulesza, 2017, s. 127, 138).

Obecność kapliczek w społecznej przestrzeni tworzy „miejsca” (tożsamościowe, relacyjne i historyczne), opisane przez Marca Augégo w kontraście do „nie-miejsc” (Augé, 2010). „Miejsca antropologiczne” to, jak pisze Augé, konkretna i symboliczna konstrukcja przestrzeni, do której odnoszą się wszyscy ci, którzy ją zamieszkują. Miejsca te mają trzy wspólne cechy: chce się je widzieć jako służące identyfikacji, racjonalne i historyczne. Łączą cechy przestrzenne i społeczne, tak jak np. miejsce narodzin może być konstytutywne dla tożsamości (Augé, 2010, s. 34). Składają się na nie ziemie, lasy, źródła, charakterystyczne punkty, lecznicze rośliny, miejsca kultu (Augé, 2010, s. 28). Jakkolwiek status pojęciowy „miejsca antropologicznego” jest niejednoznaczny, to jednak miejsca takie w sensie konkretnym są dla ludzi zamieszkujących daną okolicę punktami odniesienia, „których brak, kiedy znikają, nie daje się łatwo zapęnić” (Augé, 2010, s. 37).

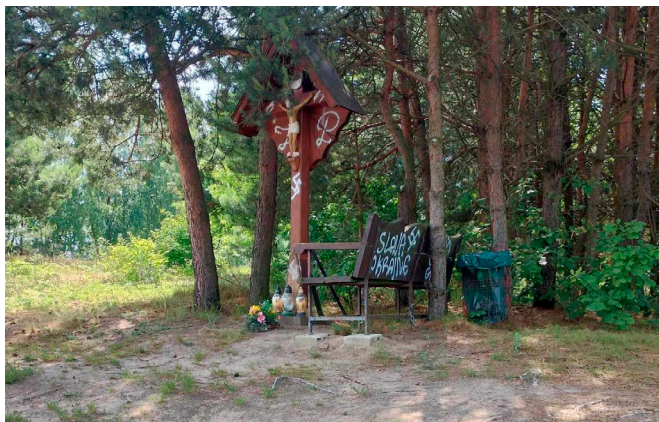
Pojmowane w tych kategoriach kapliczki przydrożne są więc z pewnością elementem „szeroko rozumianego środowiska naturalnego”, do którego odnosi się encyklika *Laudato si'*.

NISZCZENIE I ZNIEWAŻANIE MIEJSC KULTU

Ze względów wymienionych powyżej za szczególnie szokujące i niepokojące można uznać akty wandalizmu, których ofiarą padają przydrożne kapliczki w Polsce. Informację na ten temat znaleźć można w raportach Laboratorium Wolności Religijnej, publikowanych co roku od kilku już lat (pierwszy, za rok 2019, został opublikowany 20 sierpnia 2020, najnowszy, opublikowany w 2025 roku, opisuje zdarzenia z roku 2024 (Laboratorium Wolności Religijnej). Raporty te dokumentują różnorodne przypadki naruszania prawa do wolności religijnej, podane do wiadomości publicznej przez media i zgłoszone do Ośrodka Informacyjno-Konsultacyjnego LWR. Najliczniejszą grupę stanowią akty niszczenia i znieważania miejsc kultu. W roku 2019 odnotowano 72 naruszenia, w roku 2020 – 311 naruszeń, w roku 2021 – 158 naruszeń, w roku 2022 – 130 naruszeń (w tym 67% to niszczenie i znieważanie miejsc kultu), w roku 2023 – 107 naruszeń, w roku 2024 – 71 naruszeń (z czego 52,11% stanowią akty niszczenia i znieważanie miejsc kultu) (Laboratorium Wolności Religijnej). Jak widać z tej statystyki, apogeum dewastacji przypadło na rok 2020, potem ich liczba zaczęła spadać, by w roku 2024 osiągnąć poziom zbliżony do tego sprzed roku wybuchu pandemii.

W latach 2021–2024 mniej więcej jedną trzecią odnotowanych przypadków stanowiły dewastacje przydrożnych kapliczek.

Fotografia 7. Kapliczka w Annoborze Kolonii

Źródło: Lubartów24, 2024. Fot. Ł. Żmuda.

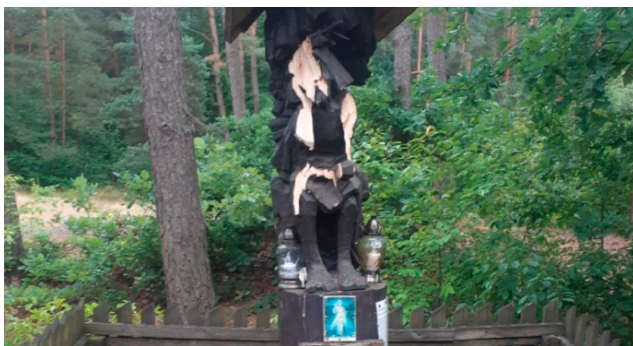
Na podstawie dokumentacji medialnej można zauważyć brutalność i zarazem zróżnicowanie aktów wandalizmu. Są wśród nich mazanie farbami (fot. 7), tłuczenie najprawdopodobniej za pomocą kamieni lub twardych narzędzi szyb ochraniających figurki (fot. 8), odrąbywanie części świętych figur (fot. 9), zrzucanie ich z postumentów (fot. 10).

Fotografia 8. Kapliczka w Otwocku

Źródło: Balińska, 2024. Fot. A. Jakubowska.

Fotografia 9. Kapliczka w Karczewie

Źródło: Otwock, 2023. Fot. M. Spirowski.

Fotografia 10. Kapliczka w powiecie ryckim

Źródło: Szatecka, 2021. Fot. Policja Lubelska

NISZCZENIE I ZNIEWAŻANIE KAPLICZEK: ANALIZA RELACJI MEDIALNYCH

Relacje medialne z tego rodzaju aktów dewastacji są materiałem pozwalającym analizować postrzeganie kapliczek i ich społecznych oraz kulturowych funkcji, a także reakcje lokalnych społeczności, ujawniające stosunek do takich aktów różnych aktorów życia publicznego.

Jako materiał do badania, prowadzonego metodą analizy zawartości, wybrano próbkę dziesięciu relacji medialnych z 2023 i 2024 roku, opisujących podobne zdarzenia. Dobór próby miał charakter celowy. Znalazły się w niej relacje z różnych mediów: lokalnych i ogólnopolskich (np. Radio Kielce i WP.pl), informacyjnych (lokalne portale) i specjalistycznych (np. miesięcznik *Murator*) czy katolickich (*Niedziela.pl*) a ponadto pochodzących z różnych miejscowości i z różnych części kraju, by ukazać możliwe zróżnicowanie roli kapliczek w pejzażu przyrodniczym i kulturowym.

Lista analizowanych relacji (R 1–10) obejmuje następujące publikacje:

1. *Wandal zniszczył 100-letnią kapliczkę w Otwocku* (iOtwock, 2023).

2. *Barokowa kaplica w Stroniu Śląskim. Zrujnowana, wykorzystywana jako toaleta przy boisku piłkarskim, pieczętowanie odnowiona i znów zniszczona przez powódź* (Jankowska, 2024).
3. *Zdewastowano kapliczkę. Policja i mieszkańcy poszukują sprawcy* (Lubartów24, 2024)
4. *Kapliczka Matki Boskiej zdewastowana* (Nowosad, 2024).
5. *Kapliczka na Rybnicy zdewastowana. „Wygląda jakby ktoś strzelał do Matki Bożej”* (Dzień Dobry Włocławek, 2024).
6. *Zdewastowali przydrożne kapliczki. Będzie dochodzenie* (KASW, 2024).
7. *Kapliczka Marki Bożej zniszczona. Wandal zatrzymany* (Płaska, 2024).
8. *Choroszcz: figura Matki Bożej zdewastowana. Maryi obcięto ręce i zniszczono twarz!* (Niedziela.pl, 2024).
9. *Ktoś zdewastował kapliczkę w Nowy Sączu. Za znalezienie sprawcy wyznaczono nagrodę* (Kulak, 2024).
10. *Skandal w Paszynie. Zniszczono Kapliczkę Matki Bożej* (Miasto NS.pl, 2024).

Charakter medium wpływa na objętość i formę relacji: od krótkich notek na portalach do rozbudowanych artykułów problemowych w takich mediach jak Murator.pl czy WP Turystyka. Różnie rozłożone są też akcenty: np. materiał z Muratora więcej uwagi poświęca detalom architektonicznym, media lokalne bardziej akcentują reakcje lokalnych władz i mieszkańców, media katolickie, jak np. portal Niedziela.pl, silniej eksponują wątki religijne i reakcje Kościoła.

W toku analizy struktury poszczególnych materiałów można w nich jednak dostrzec elementy powtarzalne. Należą do nich:

- opis zdarzenia,
- potępienie zdarzenia,
- reakcje lokalnej społeczności: oburzenie, wsparcie poszukiwań, deklaracje dot. renowacji, akty odkupienia: modlitwy itp.,
- podkreślanie znaczenia kapliczki dla lokalnej społeczności, ew. jej historia,
- wątek kryminalny: działania policji, poszukiwanie ew. ujęcie sprawcy,
- aktorzy: działacze lokalni (m.in. radni), mieszkańcy (m.in. właściciele bądź fundatorzy kapliczek), policja, sprawcy dewastacji,

duchowni (instytucje kościelne), burmistrz (1 raz), Ministerstwo Kultury (1 raz), Okręgowa Izba Architektów (1 raz).

Z punktu widzenia niniejszego wywodu najważniejsze wydają się te elementy analizowanych materiałów, które ujawniają – w sytuacji kryzysowej – sens i znaczenie kapliczek dla lokalnych społeczności.

Wątkiem obecnym w każdej z analizowanych relacji (obok samego opisu aktu dewastacji, uszkodzeń kapliczek itp.) jest negatywna ocena samego zdarzenia i jego sprawców, wyrażająca się w używaniu wartościujących negatywnie ten akt określeń, takich jak: wandalizm („Akt wandalizmu”, R1, R10), wandale, profanacja („Wandale dokonali profanacji figury”, R5; „Wandal zniszczył kapliczkę”, R7), haniebny („Haniebny czyn”, R3), dewastacja, świętokradztwo („Doszło do przykrej dewastacji”, R6; „«Odkrycia» tej szokującej dewastacji dokonali mieszkańcy”, R9; „Doszło do bulwersującego aktu świętokradztwa i dewastacji kapliczki”, R10), szokujący („Ten szokujący incydent”, R10).

Ocena aktów dewastacji kapliczek wyraża się nie tylko w nacechowanym negatywnie słownictwie, ale też w odnotowaniu w analizowanych materiałach reakcji różnych aktorów życia społecznego: mieszkańców, władz lokalnych, a także przedstawicieli Kościoła.

Jeśli chodzi o mieszkańców, to wśród reakcji można wymienić zarówno szok czy oburzenie („wywołało oburzenie wśród mieszkańców Otwocka”, R1; „Mieszkańcy są w szoku”, R5; „Okoliczni mieszkańcy, którzy są oburzeni i wstrząśnięci”, R9; „Szokujący incydent, który poruszył mieszkańców i wstrząsnął lokalną społecznością”, R10), jak i deklaracje pomocy w odbudowie zniszczonych kapliczek („Mieszkańcy Otwocka zareagowali falą wsparcia i deklaracjami pomocy w odbudowie (...) wiele osób zaoferowało wsparcie finansowe oraz rzeczowe, chcąc by kapliczka wyglądała jak wcześniej (...) wywołało oburzenie wśród mieszkańców Otwocka, ale także falę solidarności”, R1). Aktorami lokalnymi, reagującymi negatywnie na dewastację kapliczek, mogą być też przedstawiciele władz lokalnych, np. burmistrz Żywca („Jest mi przykro, że ludziom przeszkadzają nawet takie miejsca jak przydrożne kapliczki. Wstyd mi za tych, którzy to zrobili”, R6).

Dwie z dziesięciu analizowanych relacji (które pochodziły z mediów związanych z Kościołem) odnotowały opis reakcji duchowieństwa: wypowiedzi rzecznika diecezji i oświadczenie Kurii

Metropolitalnej. Zawierały one potępienie aktów dewastacji oraz ich interpretację w kategoriach religijnych (obraza Boga) i społecznych (brak szacunku dla wierzących, naruszenie wolności religijnej):

To bardzo smutna i bulwersująca sytuacja, raniąca uczucia osób wierzących (rzecznik diecezji kieleckiej). Informacja dotknęła również Biskupa Kieleckiego Jana Piotrowskiego, który ubolewa że miejsca kultu na ziemi świętokrzyskiej są dewastowane (R7).

Każdy akt profanacji jest obrazą Boga, wyrazem braku szacunku dla wierzących i wyznawanych przez nich wartości oraz sprzeciwia się zasadzie wolności religijnej (oświadczenie Kurii Metropolitalnej; R8).

Jedna z relacji zawierała opis postulowanych działań osób wierzących: przebłagalne modlitwy i odśpiewanie suplikacji, prośby do Boga o okazanie miłosierdzia sprawcom:

Metropolita Białostocki zwrócił się do wiernych z prośbą o modlitwę „w intencji przebłagalnej”. Zarządził też, że w niedzielę we wszystkich parafiach Archidiecezji Białostockiej, po każdej mszy św. należy odśpiewać suplikacje. „Wyrażamy smutek i ubolewanie oraz prosimy Boga, aby umacniał naszą wiarę i okazał miłosierdzie sprawcom” (R8).

Najważniejszym z punktu widzenia celów badania wątkiem były przywołane w analizowanych tekstach, w kontekście dewastacji kapliczek, sens i znaczenie, jakie obiekty te mają dla lokalnych społeczności.

Opisywano ich związek z aktywnościami religijnymi: przywoływano moment poświęcenia kapliczek, fakt odbywania wokół nich nabożeństw majowych, a także indywidualne akty modlitwy („Kapliczka została poświęcona 1 maja 2021, co zainaugurowało nabożeństwa majowe”, R5; „Przy figurce sprawowane były nabożeństwa majowe, a mieszkańcy darzyli to miejsce szczególną pobożnością”, R7). Wspominano rolę kapliczki jako czegoś ważnego, mającego znaczenie jako obiekt zarazem sakralny i świecki: miejsce zarówno spacerów i medytacji, jak i modlitw („Mieszkańcy szanują to miejsce, często chodzą tam na spacer, odmawiają różaniec, wyciszają się”, R3; „Zdobia i przede wszystkim wywołują chwilę refleksji u osób wędrujących szlakami górskimi”, R6). Rola ta legitymizowana jest długą obecnością kapliczek w danym miejscu, stopieniem z nim

(„To zabytek liczący ponad 170 lat”, R9; „Jest ważnym symbolem nie tylko religijnym, ale także historycznym”, R1) i z duchowością jego mieszkańców („Są śladami dawnej religijności ludzi gór”, R6). Z tego powodu kapliczki traktuje się jako integralny element krajobrazu („To nieodłączny element krajobrazu Beskidów”, R6), który może być postrzegany w wymiarze wartości czysto materialnych („Zadbane zabytki mają siłę napędzania turystyki, handlu i pośrednio, poza swoją wartością kulturową, przyczyniają się do wzrostu lokalnego dobrobytu”, R2), ale przede wszystkim stanowi samoistną wartość historyczną, kulturową i duchową, która ujawnia się szczególnie wyraźnie w momencie zagrożenia („zniszczenie kapliczki to atak nie tylko na obiekt, ale także na wartości, które ona reprezentuje”, R1; „Niematerialne wartości kulturowe”, R2; „Kapliczka będąca symbolem wiary, historii i tradycji tego miejsca (...) to co dla wielu z nas jest świętością”, R10).

PODSUMOWANIE: KAPLICZKI JAKO ELEMENT KRAJOBRAZU I KULTURY

Jak ujawniła przeprowadzona wyżej analiza, kapliczki są postrzegane w mediach i przez mieszkańców (których reakcje i opinie są w tych mediach cytowane) jako integralny element lokalnego krajobrazu. Łączą one funkcje czysto religijne (będąc np. miejscem odprawiania nabożeństw majowych), duchowe (jako miejsce wyciszenia, medytacji czy kontemplacji krajobrazu), jak i świeckie: historyczne (jako zabytki, miejsca kultywowania lokalnych tradycji), społeczne (miejsce spacerów) i kulturowe (tworzące jakość miejsca, jego unikatowe cechy, które też – choć nie przede wszystkim – mogą mieć wymiar komercyjny).

Ich destrukcja jest dla lokalnych społeczności taką samą, jeśli nie większą stratą, jak dewastacja obiektów przyrodniczych: zanieczyszczanie akwenów czy niszczenie roślinności. I jako takie, przydrożne kapliczki z pewnością zasługują na ochronę, podobnie jak całe środowisko naturalne.

Ochronie tych obiektów mogłyby służyć rozmaite działania: instytucjonalne (np. tworzenie lokalnych map dziedzictwa i wpisywanie tam kapliczek, uwzględnienie ich w lokalnych strategiach ochrony

krajobrazu), edukacyjne (ukazywanie młodzieży szkolnej roli i znaczenia kapliczek dla lokalnej tożsamości, kształtowanie nawyków dbania o kapliczki jako o cenny element dziedzictwa kulturowego), a także popularyzatorskie i promocyjne. Z pewnością można zrobić więcej, by ugruntować i celebrować obecność tych obiektów w naturalnym środowisku, którego są integralną częścią.

Obecność kapliczek w polskim krajobrazie jest też ważna z innego powodu. Kontemplacja ich urody może służyć duchowemu wyzwoleniu człowieka, o którym pisał papież Franciszek w *Laudato si'*, upatrujący wobec zagrożeń środowiska nadziei właśnie w pięknie:

Wyzwolenie z faktycznie panującego paradygmatu technokratycznego ma niekiedy miejsce (...) kiedy twórcze poszukiwania piękna i jego kontemplacja potrafią przemienić władzę urzeczawiania w jakiś rodzaj ocalenia, jakie dokonuje się w pięknie i w osobie, która je podziwia (nr 112).

Kapliczki przydrożne są więc nie tylko samoistną wartością kulturową, którą trzeba chronić, tak jak chroni się środowisko naturalne. Są one zarazem ratunkiem, jako „ambasady nieba”, przynoszące przeżycia duchowe, zdolne ocalić człowieka od ziemskich zagrożeń: „Zwracanie uwagi na piękno i umiłowanie go pomaga nam w wydobyciu się z utylitarystycznego pragmatyzmu” (nr 215).

BIBLIOGRAFIA

- Auge, M. (2010). *Nie-miejsca. Wprowadzenie do antropologii hipernowoczesności*. Przeł. R. Chymkowski. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Franciszek (2015). *Laudato si'*. https://www.vatican.va/content/dam/francesco/pdf/encyclicals/documents/papa-francesco_20150524_enciclica-laudato-si_pl.pdf (dostęp: 17.05.2025).
- Hernik, J., Ostrowski, M., & Nowak, P. (2013). Kapliczki i przydrożne krzyże elementem krajobrazu kulturowego. Studium przypadku gminy Miechów. *Prace Komisji Krajobrazu Kulturowego, 21: Obiekty religijne w krajobrazie*, 115–126.
- Kulesza, P., Lubiarz, M., & Żak-Kulesza, M. (2017). Kulturowe, historyczne i religijne znaczenie kapliczek i krzyży przydrożnych w gminie Trzydnik Duży. *Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne, 108*, 123–151.

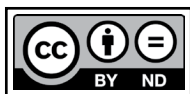
- Sikora, J., & Wartecka-Ważyńska, A. (2011). Kapliczki przydrożne szansą rozwoju lokalnej turystyki religijnej. *Ekonomiczne Problemy Usług*, 65, 99–108.
- Sikora, J., Wartecka-Ważyńska, A. (2023). Kapliczki przydrożne elementem kultury ludowej społeczności lokalnej oraz ich znaczenie w turystyce na przykładzie województwa lubelskiego. W G. Godlewski & J. Żbikowski (Red.), *Niematerialne dziedzictwo kulturowe obszarów nadbużańskich w kreatywnych przestrzeniach miejskich i wiejskich* (s. 115–129). Biała Podlaska: Wydawnictwo Akademii Białskiej im. Jana Pawła II.

Materiały internetowe

- Balińska, K. (2024, 4 września). <https://portalotwocki.pl/wandalizm-fanatyzm-czy-glupota/> (dostęp: 17.05.2025).
- Białous, A. (2022, 27 sierpnia). *Kapliczki i krzyże przydrożne świadectwem wiary Polaków*. <https://pch24.pl/kapliczki-i-krzyze-przydrozne-swia-dectwem-wiary-polakow/> (dostęp: 17.05.2025).
- Dzień Dobry Włocławek (2024, 16 lutego). *Kapliczka na Rybnicy zdewastowana. „Wygląda jakby ktoś strzelał do Matki Bożej”*. https://ddwloclawek.pl/pl/11_wiadomosci/64027_kapliczka-na-rybnicy-zdewastowana-jakby-ktos-strzelal-do-matki-bozej.html (dostęp: 17.05.2025).
- iOtwock (2023, 9 sierpnia). *Wandal zniszczył 100-letnią kapliczkę w Otwocku*. <https://iotwock.info/arttykul/karczew-zdewastowana-n1465036> (dostęp: 17.05.2025).
- Jabłońska Domurat, A. (b.d.). *Przydrożne kapliczki*. <https://pb.edu.pl/sjo/polish-lab/czy-wiecie-ze/przydrozne-kapliczki/> (dostęp: 17.05.2025).
- Jankowska, J. (2024, 19 września). *Barokowa kaplica w Stroniu Śląskim. Zrujnowana, wykorzystywana jako toaleta przy boisku piłkarskim, pieczolowicie odnowiona i znów zniszczona przez powódź*. <https://architektura.muratorplus.pl/krytyka/barokowa-kaplica-w-stroniu-slaskim-zrujnowana-wykorzystywana-jako-toaleta-przy-boisku-pilkarskim-pieczolowicie-odnowiona-i-znow-zniszczona-przez-powodz-aa-7pWA-RAMp-aiYy.html> (dostęp: 17.05.2025).
- Kasperek, K. (2022, 18 marca). *Kapliczki i krzyże przydrożne – skąd się wzięły i jaką historię opowiadają?* <https://www.tygodnik-rolniczy.pl/wies-i-rodzina/kapliczki-i-krzyze-przydrozne-skad-sie-wziely-i-jaka-historie-opowiadaja-2387084> (dostęp: 17.05.2025).
- KASW (2024, 19 marca). *Zdewastowali przydrożne kapliczki. Będzie dochodzenie*. <https://turystyka.wp.pl/zdewastowali-przydrozne-kapliczki-bedzie-dochodzenie-7007645068209024a> (dostęp: 17.05.2025).

- Kulak, K. (2024). *Ktoś zdewastował kapliczkę w Nowym Sączu. Za znalezienie sprawcy wyznaczono nagrodę*. <https://nowysacz.naszemiasto.pl/ktos-zdewastowal-kapliczke-w-nowym-saczu-za-znalezienie/ar/c1-9837899> (dostęp: 17.05.2025).
- Laboratorium Wolności Religijnej (b.d.). *Udokumentowane akty wandalizmu*. <https://laboratoriumwolnosci.pl/raporty/> (dostęp: 17.05.2025).
- Lubartów24 (2024, 10 czerwca). *Zdewastowano kapliczkę. Policja i mieszkańcy poszukują sprawcy*. https://lubartow24.pl/informacje/lokalne_123146_zdewastowano-kapliczke-policja-i-mieszkanicy-poszukuja-sprawcy.html (dostęp: 17.05.2025).
- Miasto NS.pl (2024, 20 grudnia). *Skandal w Paszynie. Zniszczono Kapliczkę Matki Bożej*. <https://miastons.pl/informacje-z-gminy-chelmiec/skandal-w-paszynie-zniszczono-kapliczke-matki-bozej/> (dostęp: 17.05.2025).
- Michalski, K. (2024, 28 marca). *Kapliczka Matki Boskiej zdewastowana*. <https://wschodni24.pl/index.php/2024/03/28/kapliczka-matki-boskiej-zdewastowana/> (dostęp: 17.05.2025).
- Nasza Zielonka (b.d.). *Kapliczka przydrożna z wizerunkiem św. Benedykta w Wojnowie*. <https://naszazielonka.pl/places/kapliczka-przydrozna-z-wizerunkiem-sw-benedykta-w-wojnowie/> (dostęp: 17.05.2025).
- Niedziela.pl (2024, 4 sierpnia). *Choroszcz: figura Matki Bożej zdewastowana. Maryi obcięto ręce i zniszczono twarz!* <https://www.niedziela.pl/artykul/103904/Choroszcz-figura-Matki-Bozej-zdewastowana> (dostęp: 17.05.2025).
- Płaska, M. (2024, 26 marca). *Kapliczka Matki Bożej zniszczona. Wandal zatrzymany*. <https://radiokielce.pl/1171810/kapliczka-matki-bozej-zniszczona/> (dostęp: 17.05.2025).
- Szatecka, J. (2021, 1 grudnia). *Lubelskie: Mężczyzna zdewastował trzy przydrożne kapliczki*. <https://lublin.eska.pl/zdewastowal-trzy-przydrozne-kapliczki-aa-S1nf-rds3-7zGD.html> (dostęp: 17.05.2025).

Copyright and License

This article is published under the terms of the Creative Commons Attribution – NoDerivs (CC BY- ND 4.0) License <http://creativecommons.org/licenses/by-nd/4.0/>